

Ks. ŁUKASZ SIMIŃSKI

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

brylo84@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8566-568X

KATECHEZA ODPOWIEDZIĄ NA NIEBEZPIECZEŃSTWA ZAGRAŻAJĄCE GRUPOM RELIGIJNYM

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2019.026>

Streszczenie

Parafia jako wspólnota wspólnot jest przestrzenią wzrastania katolików w wierze, ale także i miejscem, gdzie działają i rozwijają się małe wspólnoty. Grupy religijne zrzeszające katolików świeckich są niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania parafii, ale także pomocne w permanentnej formacji chrześcijan. W niniejszym artykule ukazano istotę oraz znaczenie funkcjonowania małych grup i wspólnot religijnych w przestrzeni eklezjalnej. Podjęto również próbę wskazania niebezpieczeństw czyhających na członków grup religijnych oraz sposobów ich przezwycięzania. W eliminowaniu zagrożeń szczególną uwagę zwrócono na możliwości, jakie niosą ze sobą roztropna troska duszpasterzy oraz dojrzała synteza katechezy z formacją w poszczególnych ruchach i grupach.

Słowa kluczowe: *formacja; grupy religijne; katecheza; wspólnoty kościelne; zagrożenia*

Catechesis as a Response to the Dangers Threatening Religious Groups

Summary

The parish, as a community of communities, is a space for the Catholics to grow in the faith and also the place where they work and receive formation in smaller groups. They unite the Catholic laity and as such are essential for the proper functioning of the parish. In addition to this, the parish groups help in the

task of permanent formation of Christians. This paper demonstrates their importance and their role in the broader ecclesial context. The article also indicates the dangers that the members of religious groups are exposed to and the ways to overcome them. It emphasises the important role of the prudent pastoral care provided by the priests and the well-prepared catechesis combined with formation which is proper to various movements and groups.

Keywords: *formation; religious groups; catechesis; ecclesial communities; threats*

Wszyscy wierni świeccy w pierwszym rzędzie powołani są do świętości. Realizacja tego wezwania dokonuje się zawsze we wspólnocie Kościoła. Trwanie w niej pozwala nie tylko na skuteczne realizowanie wyznaczonego na chrzcie zadania, ale również angażować się w apostołat. Dlatego też na szczególną uwagę zasługuje parafia, będąca najbliższym środowiskiem społeczno-eklezyjnym katolików, w którym wzrastają w wierze¹. W adhortacji apostołskiej *Christifideles laici* Jan Paweł II wskazał na trojaką możliwość zaangażowania się świeckich w dzieła apostołskie w parafii. Papież podkreślił, iż na mocy Chrztu Świętego aktywność ta związana jest z uczestnictwem w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa oraz realizacją zadań z tego wynikających².

Pomimo licznych możliwości aktywnego uczestnictwa w życiu Kościoła, w minionych latach można było zaobserwować spadek liczby wiernych biorących udział w praktykach religijnych oraz czynnie angażujących się w życie parafii³. Dla większości katolików Kościół i parafia coraz częściej kojarzą się jedynie z cotygo-

¹ Por. D. Lipiec, *Apostolstwo świeckich w parafii*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t. 1(56) 2009, s. 45.

² Zob. ChL 23.

³ Z badań przeprowadzonych przez CBOS wynika, iż od roku 2005 do 2012 odsetek osób wierzących i regularnie praktykujących zmniejszył się w Polsce o 8 punktów procentowych, spadek z 58 proc. do 50 proc. Od 2012 roku stopień zaangażowania Polaków w praktyki religijne utrzymuje się na niemal niezmiennym poziomie (ok. 49 proc.). Zob. Centrum Badań Opinii Społecznej, *Religijność Polaków i ocena sytuacji Kościoła katolickiego. Komunikat z badań*, 3 lipca 2019 (6.08.2019), <<https://www.cinn.gov.pl/portal?id=1475772>, Warszawa 2018, s. 2–3. W ciągu ostatnich trzydziestu lat drastyczniejszy spadek uczestnictwa w praktykach i życiu religijnym można zaobserwować także wśród polskiej młodzieży. Zob. A. Głowacki, *Religijność młodzieży*, w: Centrum Badań Opinii Społecznej, *Młodzież 2016*, 1 lipca 2019 (6.08.2019), <<https://www.cinn.gov.pl/portal?id=166545>, Warszawa 2016, s. 130–140; A. Głowacki, *Religijność młodzieży i uczestnictwo w lekcjach religii w szkołach*, w: Centrum Badań Opinii Społecznej, *Młodzież 2018*, red. M. Grabowska, M. Gwiazda, (6.08.2019), <https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_147_18.PDF, Warszawa 2019, s. 153–169; J. Mariański, *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988–1998–2005–2017*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018.

dniową, niedzielną obecnością na Mszy świętej, ze stawianymi wymaganiami, kartkami, podpisami, zaświadczeniami i wieloma innymi formalnymi obowiązkami, które tylko zniechęcają⁴. Niestety bardzo często wynika to z faktu, że nie doświadczyli oni tego, czym tak naprawdę jest Kościół. Poszukiwanie własnej tożsamości religijnej staje się obecnie ogromnym problemem jednostkowym i społecznym. Daniel Bell stwierdza, iż „rzeczywistym problemem nowoczesności jest kwestia wierzeń. Używając niemodnego terminu – mamy do czynienia z kryzysem duchowym, nowe zakorzenienia okazały się bowiem iluzoryczne, a stare zostały zniweczone. Jest to sytuacja, która wiedzie do nihilizmu; gdy nie ma ani przeszłości, ani przyszłości, pozostaje pustka”⁵. Pomocne w przezwyciężaniu takiego stanu mogą być małe grupy i wspólnoty zrzeszające katolików świeckich.

W niniejszym artykule zostanie podjęte zagadnienie katechezy prowadzonej w grupach i ruchach eklezjalnych oraz jej rola w przezwyciężaniu niebezpieczeństw zagrażających zrzeszeniom katolickim. Na wstępie wyeksponowane zostaną rola i znaczenie czynnego uczestnictwa w grupach i ruchach religijnych. Natomiast w dalszej części zostaną wskazane niebezpieczeństwa czyhające na członków grup religijnych oraz możliwości ich przezwyciężania.

PRZYNALEŻNOŚĆ DO GRUPY RELIGIJNEJ

Spojrzenie pastoralne na rolę i znaczenie parafii w ostatnich latach zwraca szczególną uwagę na konieczność budowania i rozwijania małych wspólnot. Podkreśla się ich świadectwo oraz apostołskie zaangażowanie, które mogą przyczynić się do odnowy parafii. Bez istnienia tych grup życie religijne w parafii zaczyna stopniowo „obumierać”. Może pojawić się proces osłabiania wiary i spychania jej tylko do poziomu tego, co nakazane. Dlatego też „wspólnota parafialna powinna być organizmem złożonym z wielu wspólnot”⁶.

Psychologia społeczna i socjologia dość często podkreślają potrzebę rozwoju człowieka w grupie. Samo pojęcie grupy natomiast może być rozumiane dość szeroko, a także rozpatrywane w różnych aspektach. Jedna z definicji określa grupę społeczną jako „zbiór osób, które powstają we wzajemnych komunikacjach, interakcjach i relacjach, dzielą wzajemne interesy i wartości, ukierunkowują się na wspólne cele, spełniając przy tym określone role według zajmowanego statusu”⁷. Ogólnie rzecz biorąc, mała grupa to zespół kilku do kilkunastu osób, ale niektórzy

⁴ Zob. tenże, *Praktyki religijne w Polsce w procesie przemian. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2014.

⁵ D. Bell, *Kulturowe sprzeczności kapitalizmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 64.

⁶ R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, *Alta* 2, Lublin 1997, s. 102.

⁷ W. Piwowarski, *Grupa społeczna*, w: *Słownik Katolickiej Nauki Społecznej*, Instytut Wydawniczy PAX, Wydawnictwo Misjonarzy Klaretynów Palabra, Warszawa 1993, s. 58–59; por. również:

socjologowie mówią nawet o kilkudziesięciu. W takiej grupie decydującą rolę odgrywają silne więzy międzyosobowe i lepsza wzajemna znajomość. Następuje tzw. kontakt „twarzą w twarz” (ang. *face to face*). Do grupy wchodzi się „całościowo”, natomiast do organizacji „częściowo”⁸. Mihály Szentmártoni do specyficznych cech definiujących grupę zalicza interkomunikację psychologiczną, wzajemne oddziaływanie oraz dążenie do osiągnięcia wspólnego celu⁹.

Do grup społecznych należy zaliczyć również grupy religijne, które zasadniczo są grupami formalnymi, ponieważ posiadają określone cele i systemy wartości, mają określone prawa i normy dotyczące funkcjonowania grupy, a także sprecyzowane sposoby postępowania i obowiązki członków. Takie grupy bardzo energicznie działają przy Kościołach, gdyż tam znajdują odpowiednie miejsce dla swojej aktywności oraz konkretne wartości chrześcijańskie. Grupę religijną możemy określić jako wyróżniony i zorganizowany system relacji pomiędzy wieloma osobami (wspólnota) zmierzającymi do realizacji określonego zespołu wartości. W socjologii religii najczęściej wyróżnia się pięć kryteriów przynależności do grupy religijnej: przyjęcie wartości grupowych (w grupie religijnej podstawowymi wartościami są: wiara w istnienie Boga i oficjalne nauczanie Kościoła); przyjęcie wzorców zachowań wymaganych przez Kościół, głoszonych i uznawanych za wartości religijne; uczestnictwo w czynnościach grupowych będących istotnym elementem każdej społeczności (czynności liturgiczne, charytatywne i in.) wypływające z celów i zadań grupy; relacje społeczne pomiędzy członkami grupy kształtowane na podstawie wzajemnej komunikacji i współdziałania; intencja przynależności, która decyduje o rzeczywistym członkostwie – celem grup religijnych jest życie Ewangelią¹⁰.

Grupy religijne zrzeszające katolików świeckich nie tylko są ważne dla prawidłowego funkcjonowania parafii, ale przede wszystkim mają znaczenie najpierw dla samych członków danej grupy. Będąc częścią Kościoła partykularnego mogą być pomocne w permanentnej formacji chrześcijan¹¹. Znajomość osób we wspólnocie i ich bliskość oraz nawiązane relacje sprawiają, że łatwiej jest dzielić się doświadczeniem wiary. Dzięki osobistym więzom członkowie małych wspólnot łatwiej mogą sobie nawzajem świadczyć pomoc materialną i wsparcie duchowe¹². Uczestnictwo świeckich w małych wspólnotach pomaga również zacieśniać relacje z parafią. Spotkania we wspólnotach wzmacniają bowiem

H. Hamer, *Psychologia społeczna. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2005, s. 253; W. Prężyna, *Grupa*, EK 6, kol. 218–219.

⁸ Zob. H. Wrońska, *Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, s. 107–137;

⁹ Por. M. Szentmártoni, *Psychologia pastoralna*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1995, s. 106.

¹⁰ W. Piwowarski, dz. cyt., kol. 220–221; por. A. Skreczko, *Zrzeszenia eklezjalne jako pomoc życia wiary*, „Roczniki Teologii Katolickiej”, 10(2011), s. 137–139.

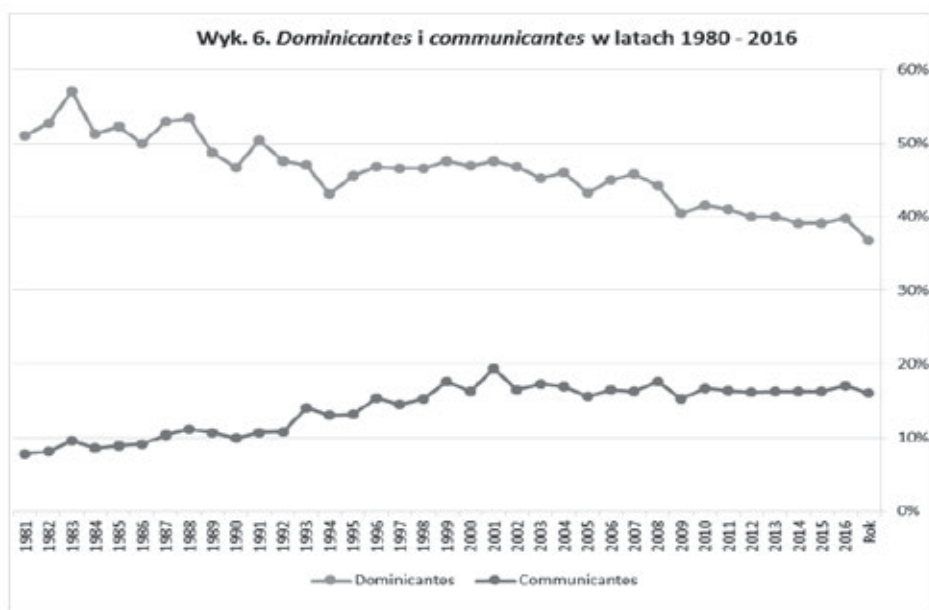
¹¹ Zob. M. Fiałkowski, *Formacja katolików świeckich*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t. 1(56) 2009, s. 40.

¹² Por. D. Lipiec, dz. cyt., s. 50.

interakcje wiodące do pełniejszego utożsamiania się z Kościołem lokalnym. Rozwój małych wspólnot religijnych prowadzi także do odnowy wspólnotowego charakteru parafii i jej ożywienia. Z tej racji ważne jest, aby w parafii wierni świeccy jak najliczniej angażowali się w działalność małych wspólnot religijnych. Im więcej małych wspólnot, tym większa jest więź wspólnotowa parafii¹³.

W ciągu minionych lat można było zaobserwować spadek uczestnictwa wiernych w praktykach religijnych (wykres 1). Od początku lat osiemdziesiątych rocznie zmniejszało się ono i spadło z poziomu 51,0 proc. (w roku 1980) do 36,7 proc. (w roku 2016). Pocięszające jest jednak to, iż w roku 2017 odnotowano nieznaczny, o 1,6 punktu procentowego, wzrost uczestnictwa w niedzielnej Eucharystii (wynosił 38,3 proc.)¹⁴.

Wykres 1. *Dominicantes i communicantes* w latach 1980–2016

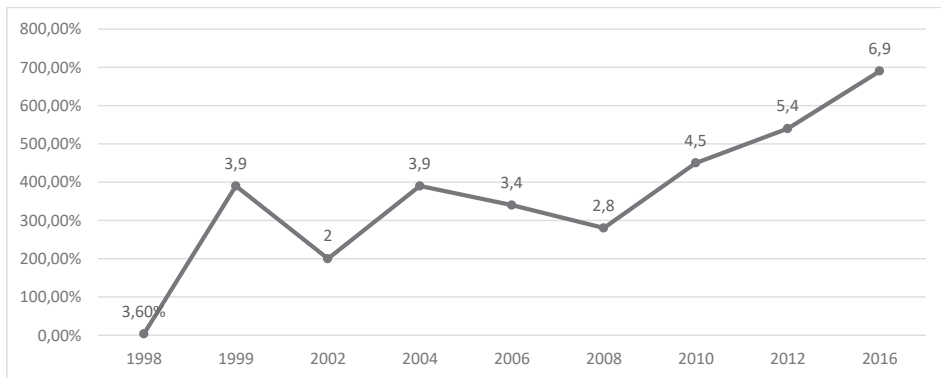
Źródło: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, *Praktyki niedzielne Polaków (dominicantes)*, w: <http://iskk.pl/badania/religijnosc/211-praktyki-niedzielne-polakow-dominicantes> (12.06.2019).

¹³ R. Kamiński, dz. cyt., s. 102.

¹⁴ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia AD 2019*, (1.08.2019), <http://iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/Annuario_Statisticum_2019.pdf, Warszawa 2019, s. 34.

Od roku 1998 co kilka lat Centrum Badania Opinii Społecznej prowadzi badania wśród Polaków pytając, czy poświęcają swój wolny czas na działalność społeczną w organizacjach obywatelskich. W kwestionariuszu badania ankietowego, wśród różnych możliwości społecznego działania znalazły się również organizacje, ruchy religijne, kościelne i wspólnoty parafialne. Jak wynika z prowadzonych badań w ciągu niespełna dwudziestu lat udział Polaków w tych formach zaangażowania wahał się na poziomie od 3,6 proc. do 6,9 proc. ogółu badanych respondentów, jednocześnie wykazując tendencję rosnącą (wykres 2).

Wykres 2. Udział Polaków w organizacjach, ruchach religijnych, kościelnych, wspólnotach parafialnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zaczerpniętych z: Centrum Badania Opinii Społecznej, *Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich*, Warszawa 2016, s. 2.

Natomiast z badań prowadzonych przez CBOS od listopada 2016 roku do marca 2017 roku, podejmujących bezpośrednio kwestię przynależności Polaków do ruchów i wspólnot religijnych wynika, iż zaangażowanie w nich zadeklarowało średnio czterech na stu respondentów (N=224), w tym niemal wszyscy to katolicy (N=219). Przynależność do jakiegoś ruchu religijnego lub wspólnoty religijnej związana jest przede wszystkim z religijnością osoby udzielającej odpowiedzi. Pomimo iż po roku 2005 zauważalny jest nieznaczny wzrost odsetka osób określających się jako niewierzące oraz spadek deklaracji wiary głębokiej, pocieszające jest to, że wzrasta czynne zaangażowanie w grupach i ruchach katolików deklarujących się jako osoby wierzące. Zaangażowanie w grupach i ruchach deklaruje co piąty respondent określający się mianem głęboko wierzącego (19 proc.) oraz trzech na stu spośród wierzących (3 proc.). Członkiem jakiegoś ruchu lub wspólnoty jest ponad jedna trzecia praktykujących religijnie kilka razy w tygodniu

(35 proc.) oraz 4 proc. tych, którzy uczestniczą w mszach, nabożeństwach lub spotkaniach religijnych raz w tygodniu¹⁵.

ZAGROŻENIA CZYHAJĄCE NA GRUPY RELIGIJNE

Małe grupy religijne niosą ze sobą wiele korzyści nie tylko dla samych wiernych przynależących do nich, ale też dla wspólnoty parafialnej oraz Kościoła powszechnego. Dostrzegając pozytywy, nie można jedna pomijać tego, co może być w nich problematyczne. Doświadczenie duszpasterskie Kościoła w Polsce wskazuje, że świeckim członkom zrzeszeń religijnych grożą niebezpieczeństwa, uniemożliwiające skuteczne budowanie parafii jako wspólnoty wspólnot. Bez względu na to, jakim charyzmatem posługują i jakie mają priorytety, ich działalność zawsze odbywa się w kontekście eklezyjalnym i tylko w nim mogą właściwie się rozwijać. W wymiarze horyzontalnym jednak funkcjonują one według zasad, które są charakterystyczne dla wszystkich grup społecznych. W związku z tym są one również narażone na błędy i wypaczenia.

Problemy pojawiające się w funkcjonowaniu grup religijnych mogą zaszkodzić wspólnocie Kościoła, a także członkom do nich przynależącym. Badacze zagadnienia wskazują na różnorodne niebezpieczeństwa i dewiacje zagrażające małym wspólnotom eklezyjalnym. Jednym z pierwszych zagrożeń jest hermetyczność i ekskluzywizm. Istnieje duże niebezpieczeństwo zamykania się poszczególnych grup w kręgach własnej duchowości, co przejawia się poprzez włączanie do działalności wspólnoty tylko osób ze środowiska własnych znajomych i przyjaciół. Wtedy członkowie ruchu czy stowarzyszenia czują się dobrze we własnej grupie, ale jednocześnie gubią poczucie odpowiedzialności za ewangelizację swoich środowisk. Wskazane jest zatem, aby oprócz formacji w ramach grup, ruchów i stowarzyszeń otwierać się również na inne formy pogłębiania więzi z Chrystusem, które organizowane są w ramach duszpasterstwa ogólnego na szczeblu parafii i diecezji¹⁶.

Kolejnym zagrożeniem jest negacja instytucji i autorytetu. Bardzo ważną funkcją Kościoła jest strzeżenie depozytu, czyli całej pełni wiary, którą powierzył nam Bóg. Grupy, które odrzucają instytucjonalność Kościoła, jego hierarchiczny ustrój oraz autorytet, bardzo szybko gubią swój charyzmat, a autorytet Kościoła zastępują prywatnym, partykularnym autorytetem. Niektóre wspólnoty pragną

¹⁵ Centrum Badań Opinii Społecznej, *Przynależność Polaków do ruchów i wspólnot religijnych*, (6.08.2019), <https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_084_17.PDF, Warszawa 2017, s. 4–5.

¹⁶ Por. W. Śmigiel, *Eklezyjalność zrzeszeń religijnych*, Wydawnictwo „Bernardinum”, Pelplin 2015, s. 89–90.

szukać egzystencji poza Kościołem instytucjonalnym, co często prowadzi do przeobrażenia się grupy religijnej w sektę¹⁷.

Bardzo niebezpieczną tendencją wpływającą na właściwe funkcjonowanie grupy jest selektywizm wartości i norm. Grupy dokonują selekcji tego, co im odpowiada w treściach wiary i wybierają dla siebie to, co im najbardziej pasuje. Tworzą nowe „prawo Boże” na własny użytek, odrzucając wszystko, co niewygodne lub z czym sobie nie radzą. Niekiedy jest on wynikiem mentalności konsumpcyjnej, która nakazuje również Kościół traktować jak swoisty supermarket religijny, z którego wybiera się tylko to, co mi odpowiada¹⁸.

Kolejną szkodliwą tendencją grup chrześcijańskich jest przesadny horyzontalizm. Papież Jan Paweł II, charakteryzując sytuację zjednoczonej Europy, w adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa* stwierdza, że jej społeczeństwo chore jest na horyzontalizm i potrzebuje otwarcia na Transcendencję¹⁹. Horyzontalizm polega na sprowadzaniu całej ludzkiej egzystencji do wymiaru doczesnego, z jednoczesnym zanegowaniem właściwego ludzkiej naturze otwarcia na transcendencję. Powoduje to u współczesnego człowieka poczucie zagubienia, toteż tylu ludzi sprawia wrażenie, że są dezorientowani, niepewni i pozbawieni nadziei²⁰. Działalność grup owładniętych taką tendencją ogranicza się jedynie do osiągania celów typowo świeckich, z pominięciem celu nadprzyrodzonego. Niejednokrotnie autorytet Kościoła jest wykorzystywany jako zasłona i wsparcie w osiąganiu własnych interesów grupy²¹.

Na jeszcze inne niebezpieczeństwa, czyhające na grupy i zrzeczenia religijne, wskazuje Mihály Szentmártoni. Podał on cztery grupy zagrożeń, w których na pierwszym miejscu znajduje się utrata osobowej odpowiedzialności. Jednostka traci swoją tożsamość, a jej doświadczenie nie jest już doświadczeniem indywidualnym, ale jedynie uczestnictwem w wydarzeniach grupowych²². Drugim zagrożeniem jest deformacja wewnątrz grupy, określana jako samouwielbienie, bądź kolektywny narcyzm. Życie w grupie staje się celem samym w sobie. Zamyka się ona na innych i zadowala wyłącznie sobą i swoją działalnością, a jej członkowie czują się dobrze jedynie ze sobą²³. Jeszcze innym niebezpieczeństwem jest fałszywe wyobrażenie Boga. Niejednokrotnie jest On traktowany w sposób wyłącznie instrumentalny, polegający na wymuszaniu konkretnych darów. Postrzeganie Boga przybiera zna-

¹⁷ Por. tenże, *Zrzeczenia rodzin katolickich w Polsce*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t. 2(57) 2010, s. 72.

¹⁸ Por. tenże, *Eklezjalność zrzeczeń religijnych*, dz. cyt., s. 90–91.

¹⁹ EiE 34.

²⁰ M. Chmielewski, *Duchowość a horyzontalizm społeczeństwa europejskiego*, „Soter”, 45(2006), nr 17, s. 19.

²¹ Por. W. Śmigiel, *Eklezjalność zrzeczeń religijnych*, dz. cyt., s. 91.

²² Por. M. Szentmártoni, dz. cyt., s. 111–112.

²³ Por. tamże, s. 112.

miona religijności magicznej²⁴. Czwartym zagrożeniem jest niebezpieczeństwo sekciarstwa. Pojawia się ono, gdy zrzeczenie traci poczucie misji zleconej przez Kościół. Znakiem negatywnej przemiany jest przeważnie osłabienie lub całkowite zerwanie łączności z hierarchią kościelną. Grupa staje się sektą wówczas, gdy ogłasza się właścicielem prawdy i równocześnie odrzuca inne grupy²⁵.

Wśród innych niebezpieczeństw zagrażających zrzeczeniom religijnym można zauważyć zjawisko partykularyzmu, polegające na stawianiu dobra małej wspólnoty lub poszczególnych jej członków ponad dobro całej parafii. W tej sytuacji grupa stawia się ponad parafią, zapominając, że jest ona nie tylko terenem, na którym mała wspólnota się urzeczywistnia i realizuje swoje posłannictwo, ale jest także jej częścią i dobro parafii jest jej dobrem nadrzędnym. Również niebezpieczna dla właściwego rozwoju wspólnoty może okazać się niezdrowa rywalizacja pomiędzy wspólnotami. Grupy zamiast obudowywać wspólnotę parafialną, poprzez ścisłą współpracę, prześcigają się między sobą, uważając swoje wspólnoty za „lepsze” lub „ważniejsze”²⁶.

Z wymienionych powyżej zagrożeń najbardziej groźny jest ekskluzywizm, który może prowadzić do kolejnego niebezpiecznego zjawiska, jakim jest syndrom myślenia grupowego. Jest on jednym z poważniejszych zagrożeń dla wszystkich grup, a szczególnie tych małych i spójnych. Najczęściej pojawia się on wówczas, gdy w grupie dążenie do jednomyślności wyzwala postawy konformistyczne, które zamykają grupę, tym samym sprawiając, że traci ona kontakt z rzeczywistością i podejmuje szkodliwe decyzje. W grupach społecznych niekościelnych najczęściej myślenie grupowe dotyka zespoły ustalające strategie działań i podejmujące decyzje. Specyfika funkcjonowania kościelnych grup doradczych sprawia, że znajdują się one w grupie wysokiego ryzyka wystąpienia syndromu myślenia grupowego. Niemalże modelowo przystają one do grup, w których stwierdzono takie zjawisko. Natomiast gdy chodzi o grupy formacyjne, to zazwyczaj posiadają raczej luźniejszą strukturę organizacyjną i są kontrolowane z zewnątrz przez hierarchię kościelną, dlatego też ryzyko wystąpienia myślenia grupowego jest nieco mniejsze²⁷.

²⁴ Por. tamże, s. 120–121.

²⁵ Por. tamże, s. 112–113

²⁶ Zob. E. Bogacewicz, *Małe grupy i wspólnoty w parafii*, Wydawnictwo „Homo Dei”, 74(2004), nr 2, s. 119–123.

²⁷ W. Śmigiel, *Syndrom myślenia grupowego jako zagrożenie dla funkcjonowania grup kościelnych*, „Teologia Praktyczna”, 10(2009), s. 86, 89–92.

TROSKA O WSPÓLNOTY GWARANCJĄ PRAWIDŁOWEGO FUNKCJONOWANIA

Katolicy zrzeszeni w grupach religijnych będą ożywiać wspólnotę Kościoła poprzez dar swojego czynnego zaangażowania modlitewnego i apostołskiego. Konieczna jest jednak nieustanna roztropna troska duszpasterzy w prowadzeniu tych grup, aby nie ulegały czyhającym na nie zagrożeniom. „Nie ulega wątpliwości, że prezbiterzy mają obecnie sporo obowiązków związanych z katechizacją i szafarstwem sakramentów, jednak niedocenywanie lub nawet wstrzymywanie rozwoju zrzeszeń jest grzechem zaniedbania. Eklezjalność zrzeszeń, wyrażająca się głównie w łączności i podporządkowaniu hierarchii kościelnej, implikuje nieustanną obecność i posługę prezbiterów. Obowiązkiem duszpasterza wypływającym ze święceń kapłańskich jest troska o apostołstwo świeckich w zrzeszeniach”²⁸.

Wobec istniejącego kryzysu wiary duszpasterze nie mogą poprzestać jedynie na pielęgnowaniu w parafii działalności liturgiczno-sakramentalnej, która bardziej domniemywa wiarę niż ją budzi. Nie degradując tej działalności Kościoła, której szczytowym punktem zawsze jest sprawowanie Eucharystii, należy zauważyć, że obecna kondycja religijna wiernych wymaga od parafii przede wszystkim głoszenia Ewangelii Chrystusowej. Jest zatem rzeczą konieczną, aby pasterze parafialni, świadomie i aktywnie zaangażowali się w dzieło nowej ewangelizacji. Niezmiernie istotne jest, aby nieustannie uświadamiali sobie, że posługa Słowa jako służba wierze stanowi pierwszą i najważniejszą funkcję duszpasterza wobec wiernych. Warto zatem inwestować w ewangelizacyjno-katechumenalne ruchy czy szkoły ewangelizacji. Dotykamy tutaj fundamentalnej dla wiary prawdy: kiedy dzielimy się wiarą, to i nasza wiara się umacnia. Gdy się nią nie dzielimy, ona więdnie i usycha. Ewangelizacyjny model duszpasterstwa parafialnego ma istotny wpływ na styl pracy i życia samych duszpasterzy oraz na funkcjonowanie grup parafialnych²⁹.

W prawidłowym budowaniu i rozwijaniu parafii jako wspólnoty wspólnot wiele pomocna jest katecheza ewangelizacyjna. Może ona rozwijać i umacniać poczucie przynależności ruchów eklezjalnych oraz wiernych do wspólnoty parafialnej. Wszystkie ruchy kościelne realizują w parafiach swój własny program formacyjny i ewangelizacyjny, którego podstawowym elementem zawsze jest katecheza (por. DOK 261). Jest ona istotną częścią formacji i ma na celu doprowadzenie ich członków do dojrzałości w wierze. Niestety, nie zawsze jednak jest prowadzona regularnie i prawidłowo. Duszpasterze niejednokrotnie dyspensują się z systematycznego

²⁸ Tenże, *Apostolstwo świeckich w zrzeszeniach religijnych*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t. 1(56) 2009, s. 65–66.

²⁹ Por. B. Biela, *Współczesne zagrożenia wiary od zewnątrz*, „Roczniki Teologii Katolickiej”, t. 9(2010), s. 61.

towarzystwa wspólnotom. Przez ten fakt nie mają wpływu na głoszone treści, ani na to, czy Słowo głoszone jest regularnie. Dlatego, w celu uniknięcia różnych błędów, należy kształtować otwartość struktur parafialnych oraz postawę służby u członków ruchów kościelnych, a także i samych duszpasterzy³⁰. Ścisła obustronna współpraca duszpasterzy i wspólnot może zaowocować nie tylko licznymi akcjami duszpasterskimi, ale przede wszystkim uchronić przed zagrożeniami czyhającymi na małe wspólnoty. Stała obecność kapłana we wspólnocie poskutkuje uniknięciem błędów doktrynalnych oraz wypaczeń strukturalnych, a także pomoże kształtować prawidłowy obraz Boga. Natomiast zaangażowanie grupy na rzecz całej wspólnoty parafialnej uchroni je przed hermetyzmem i ekskluzywizmem.

Pomimo iż katecheza, jak i ruchy religijne posiadają swoją autonomię oraz rozwijają się we właściwych sobie kierunkach, to ostatecznie prowadzą one do tego samego celu. Celem nadrzędnym jest zawsze doprowadzenie do zjednoczenia z Chrystusem, choć niejednokrotnie czynią to różnymi drogami. Zarówno wśród duszpasterzy, jak i u teoretyków katechezy można zaobserwować dwa skrajne podejścia. Z jednej strony można spotkać osoby, które wykluczają ruchy religijne z duszpasterstwa i traktują je jako niezdrową konkurencję dla katechezy, szkodzącą jej nowatorstwem i płytką formacją. Z drugiej natomiast pojawiają się osoby przejawiające przesadnie optymistyczne nastawienie do grup i ruchów religijnych. Zachwycone niezwykle dynamiką rozwoju i powodzeniem wśród młodzieży postulują zastąpienie katechezy przez ruchy, ponieważ dopiero one jakoby dają prawdziwą formację. Jak zawsze najważniejsze jest znalezienie złotego środka. Dlatego też słusznym wydaje się być postulat wzajemnego dopełniania się katechezy i ruchów religijnych. Włączając się w ruchy religijne, katecheza będzie czerpać z nich życiodajny dynamizm, a jednocześnie uchroni się przed zamknięciem. Tym samym jeszcze bardziej otworzy się na Biblię i liturgię, a przede wszystkim na działanie Ducha Świętego i Jego charyzmaty. Natomiast katecheza systematyczna, przekazując wiedzę i realizując formację, stanowi podstawową bazę dla ruchów religijnych, które ten proces formacji jeszcze pogłębiają³¹. Taka relacja pomoże we właściwy sposób prowadzić formację oraz uniknąć błędów doktrynalnych i uchroni przed niebezpieczeństwem sekciarstwa.

³⁰ Por. P. Skiba, *Katecheza ewangelizacyjna w nowych ruchach i wspólnotach kościelnych. Studium katechetyczne wybranych ruchów i wspólnot kościelnych*, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin 2006, s. 95–96.

³¹ Por. H. Wrońska, *Ruchy religijne i katecheza*, w: *Wokół katechezy posoborowej*, red. R. Chałupniak, J. Kochel, J. Kistorz, W. Spyra, Redakcja Wydawnictwa Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004, s. 375.

ZAKOŃCZENIE

Zagrożenia czyhające na wspólnoty działające w Kościele nie mogą przysłonić szansy jego odnowy, którą ze sobą niosą. Kościół przez małe grupy religijne może odnawiać się i zaistnieć w zupełnie nowy sposób, który będzie odpowiadał potrzebom obecnego czasu³². Dlatego też przed duszpasterzami i liderami grup stoi odpowiedzialne zadanie budowania Kościoła jako wspólnoty wspólnot. Plan pracy w tym zakresie, na całe trzecie tysiąclecie, nakreślił Jan Paweł II w liście apostołskim *Novo millennio ineunte*, gdzie pisał o konieczności czynienia Kościoła domem i szkołą komunii³³. Dlatego też małe grupy religijne są nieocenionym skarbem Kościoła w realizacji tego zadania. Przypomniał to papież Franciszek w adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium*, gdzie stwierdził, iż „inne instytucje kościelne, podstawowe wspólnoty i małe wspólnoty, ruchy oraz inne formy stowarzyszeń stanowią bogactwo Kościoła, które Duch wzbudza dla ewangelizowania wszystkich środowisk i obszarów. Wielekroć wnoszą nowy zapal ewangelizacyjny i zdolność do dialogu ze światem, co odnawia Kościół. Ale jest bardzo wskazane, aby nie traciły kontaktu z tą tak bogatą rzeczywistością miejscowej parafii i włączały się chętnie w organiczne duszpasterstwo Kościoła partykularnego. Ta integracja sprawi, że nie pozostaną same tylko z częścią Ewangelii i Kościoła lub nie przekształcą się w koczowników pozbawionych korzeni”³⁴.

Bibliografia

Bell D., *Kulturowe sprzeczności kapitalizmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.

Biela B., *Współczesne zagrożenia wiary od zewnątrz*, „Roczniki Teologii Katolickiej”, t. 9(2010), s. 39–63.

Bogacewicz E., *Małe grupy i wspólnoty w parafii*, Wydawnictwo „Homo Dei”, 74(2004), nr 2, s. 119–123.

Centrum Badania Opinii Społecznej, *Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich*, <https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_013_16.PDF, Warszawa 2016 (6.08.2019).

Centrum Badania Opinii Społecznej, *Przynależność Polaków do ruchów i wspólnot religijnych*, (6.08.2019), <https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_084_17.PDF, Warszawa 2017.

³² Por. R. Kamiński, *Małe grupy religijne a odnowa Kościoła*, Wydawnictwo „Homo Dei”, 64(1995), nr 4(238), s. 48.

³³ Zob. NMI 43–47.

³⁴ EG 29.

Centrum Badania Opinii Społecznej, *Religijność Polaków i ocena sytuacji Kościoła katolickiego. Komunikat z badań*, 3 lipca 2019 (6.08.2019), <<https://www.cinn.gov.pl/portal?id=1475772>, Warszawa 2018.

Chmielewski M., *Duchowość a horyzontalizm społeczeństwa europejskiego*, „Soter”, 45(2006), nr 17, s. 19–26.

Fiałkowski M., *Formacja katolików świeckich*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t 1(56) 2009, s. 35–44.

Głowacki A., *Religijność młodzieży i uczestnictwo w lekcjach religii w szkołach*, w: Centrum Badania Opinii Społecznej, *Młodzież 2018*, red. M. Grabowska, M. Gwiazda, Warszawa 2019.

Głowacki A., *Religijność młodzieży*, w: Centrum Badania Opinii Społecznej, *Młodzież 2016*, (6.08.2019), 1 lipca 2019 (6.08.2019), <<https://www.cinn.gov.pl/portal?id=166545>, Warszawa 2016, s. 130-140.

Hamer H., *Psychologia społeczna. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2005.

Institut Statystki Kościoła Katolickiego SAC, *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia AD 2019*, (1.08.2019), <http://iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/Annuario_Statisticum_2019.pdf, Warszawa 2019.

Institut Statystki Kościoła Katolickiego SAC, *Praktyki niedzielne Polaków (dominantes)*, (12.06.2019), <<http://iskk.pl/badania/religijnosc/211-praktyki-niedzielne-polakow-dominantes>.

Jan Paweł II, *List apostolski na zakończenie wielkiego jubileuszu roku 2000 „Novo millennio ineunte”*, Wydawnictwo Pallottinum, Rzym 2001.

Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”*, Wydawnictwo Pallottinum, Rzym 2003.

Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich w Kościele*, „Christifideles laici”, TUM, Rzym 1988.

Kamiński R., *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, *Alta* 2, Lublin 1997.

Kamiński R., *Małe grupy religijne a odnowa Kościoła*, Wydawnictwo „Homo Dei”, 64(1995), nr 4(238), s. 37–48.

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Rzym 15 sierpnia 1997, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1998.

Lipiec D., *Apostolstwo świeckich w parafii*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t. 1(56) 2009, s. 45–56.

Mariański J., *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988–1998–2005–2017*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018.

Mariański J., *Praktyki religijne w Polsce w procesie przemian. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2014.

Piwowarski W., *Grupa religijna*, EK 6, kol. 220–221.

Piwowarski W., *Grupa społeczna*, w: *Słownik Katolickiej Nauki Społecznej*, Instytut Wydawniczy PAX, Wydawnictwo Misjonarzy Klaretynów Palabra, Warszawa 1993, s. 58–59.

Prężyna W., *Grupa*, EK 6, kol. 218–219.

Skiba P., *Katecheza ewangelizacyjna w nowych ruchach i wspólnotach kościelnych. Studium katechetyczne wybranych ruchów i wspólnot kościelnych*, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin 2006.

Skreczko A., *Zrzeszenia eklezjalne jako pomoc życia wiary*, „Roczniki Teologii Katolickiej”, 10(2011), s. 131–143.

Szentmártoni M., *Psychologia pastoralna*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1995.

Śmigiel W., *Apostolstwo świeckich w zrzeszeniach religijnych*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t. 1(56) 2009, s. 57–68.

Śmigiel W., *Eklezjalność zrzeszeń religijnych*, Wydawnictwo „Bernardinum”, Pelplin 2015.

Śmigiel W., *Syndrom myślenia grupowego jako zagrożenie dla funkcjonowania grup kościelnych*, „Teologia Praktyczna”, 10(2009), s. 85–93.

Śmigiel W., *Zrzeszenia rodzin katolickich w Polsce*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, t. 2(57) 2010, s. 65–75.

Wrońska H., *Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.

Wrońska W., *Ruchy religijne i katecheza*, w: *Wokół katechezy posoborowej*, red. R. Chałupniak, J. Kochel, J. Kostorz, W. Spyra, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004, s. 372–375.